

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа (“Службен весник на Република Македонија“ број 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11), член 21 став 1 и 2 и член 22 став 1 од Законот за средно образование (“Службен весник на Република Македонија“ број 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14 и 10/15), министерот за образование и наука донесе наставна програма по **економија изборна** за IV година, економско – правна и трговска струка – образовни профили: економски техничар, деловен секретар, техничар за трговија и маркетинг, банкарски техничар за учениците во средното стручно образование.

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА**

НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО

ЕКОНОМИЈА

ИЗБОРНА

за IV година

ЕКОНОМСКО-ПРАВНА И ТРГОВСКА СТРУКА

***економски техничар, деловен секретар, техничар за трговија и маркетинг, банкарски
техничар***

Скопје, 2015 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИСКИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: ЕКОНОМИЈА

1.2. Образовен профил и струка

1.2.1. Образовен профил: економски техничар, деловен секретар, техничар за трговија и маркетинг, банкарски техничар

1.2.2. Струка: економско-правна и трговска струка

1.3. Диференцијација на наставниот предмет

1.3.1. Изборна настава

1.4. Година на изучување на наставниот предмет

1.4.1. Четврта година

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно: 2 часа

1.5.2. Број на часови годишно: 66 часа

1.6. Статус на наставниот предмет

1.6.1. Изборен

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Целта на наставата по наставниот предмет *економија изборен* е учениците да ги продлабочат и прошират стекнатите знаења за економските закони и категории, од областа на макроекономијата како дел од современата економска наука, со цел самостојно разбирање, објаснување, теоретско воопштување и правилно проучување на современата економска наука во услови на сложена и динамична економска стварност, поттикнување на нивната аналитичка и критичка мисла, како и за надградување на стекнатите знаења од областа на современата економска наука со цел продолжување на образованието на соодветните високообразовни установи.

Од општата цел на наставниот предмет *економија изборен* произлегуваат и следниве посебни цели:

- ученикот да ги прошири знаењата за основните поими на макроекономијата;
- да ја разбере суштината на показателите на општественото производство;
- да ги продлабочи стекнатите знаења за потрошувачката, штедењето и инвестициите, со посебен осврт на одделни национални економии во светот;
- да ја разбере улогата, карактеристиките и развојот на индустријата, земјоделството и другите области на стопанството, со посебен осврт на Р. Македонија;
- да ги разликува видовите и трошоците на невработеност, како и невработеноста и инфлацијата во одделни национални економии во светот;
- да ги објасни другите видови јавни приходи и јавни расходи;
- да ги елаборира буџетските дефицити, економските циклуси (рецесија и експанзија) и монетарните политики (експанзивна и рестриктивна) во современите економии;
- да ги продлабочи знаењата за меѓународната трговија, надворешно – трговскиот систем и политика и девизниот систем и политика, со посебен осврт на Р. Македонија;
- да ги поврзува економските закони и категории од областа на макроекономијата и микроэкономијата како битен предуслов за правилно сфаќање на современата економска наука.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на програмските содржини од наставниот предмет *економија избран*, односно за постигнување на поставените цели, потребни се основни знаења стекнати од наставните предмети *бизнис за III и IV година, деловно работење за III година и економија за III и IV година*.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематски целини	Бр. на час.	Конкретни цели <i>Ученикот:</i>	Дидактички насоки	Корелација меѓу тематските целини и меѓу предметите
1. ОСНОВИ НА МАКРОЕКОНОМИЈАТА	9	<ul style="list-style-type: none"> - Да ги сфати основните цели и инструменти на макроекономијата; - да го согледа значењето на макроекономската рамнотежа, како и причините за нејзино нарушување; - да го објасни поместувањето на кривата на агрегатната побарувачка во случај на експанзивна монетарна политика; - да го објасни поместувањето на кривата на агрегатната побарувачка во случај на рестриктивна фискална политика; - да ги разбере шоките на страната на агрегатната 	<p>Се објаснува и се дискутира за основните цели на макроекономијата и значењето на макроекономската рамнотежа.</p> <p>Се презентира шематски приказ на инструментите на макроекономијата со употреба на хамер или ЛЦД проектор.</p> <p>Се презентира графички приказ на поместувањето на кривата на агрегатната побарувачка во случај на експанзивна монетарна</p>	<p><i>1. Економија за IV година</i> Тематска целина: - Основни макроекономски поими.</p> <p><i>2. Економија за III година</i> Тематски целини: - Вовед во економската наука; - Вовед во микроэкономијата.</p>

		<p>побарувачка (нафтениот шок од 1973/74 и стагфлација во 80-те години - графичкиот приказ).</p>	<p>политика и рестриктивна фискална политика со употреба на ЛЦД проектор.</p> <p>Се користи стручна литература и списанија каде се обработуваат теми и содржини од областа на макроекономијата (конкретно за шоките на страната на агрегатната побарувачка).</p> <p>Се организира проектна работа на учениците за агрегатната побарувачка.</p>	
<p>2. ПОКАЗАТЕЛИ НА ОПШТЕСТВЕНО ПРОИЗВОДСТВО</p>	<p>10</p>	<p>- Да ги продлабочи знаењата за националниот бруто-производ како синтетички показател за производство на финални добра и услуги и економската моќ на земјите;</p> <p>- да се запознае со поимот бруто-домашен производ;</p> <p>- да го спредува бруто домашниот производ и бруто национален производ по глава на жител со осврт на Македонија;</p> <p>- да го објасни фактичкиот</p>	<p>Се објаснува и дискутира за националниот бруто-производ како синтетички показател за производство на финални добра и услуги и економската моќ на земјите.</p> <p>Се организира групна работа со учениците за споредба на домашниот бруто-производ и националниот бруто-производ по глава на жител</p>	<p><i>1. Економија за IV година</i> Тематска целина: - Национален производ и доход.</p> <p><i>2. Економија за III година</i> Тематска целина: - Основите на теоријата на производството; - Фактори на производството и</p>

		и потенцијалниот бруто национален производ; - да ја идентификува распределбата - видовите на бруто националниот производ.	со осврт на Македонија. Се објаснува и се врши споредба меѓу фактичкиот и потенцијалниот национален бруто-производ при што се користат податоци од Заводот за статистика и од стручната литература од оваа област. Се објаснува и дискутира за распределбата - видовите национален бруто-производ.	нивното пазарно вреднување.
3. ПОТРОШУВАЧКА, ШТЕДЕЊЕ, ИНВЕСТИЦИИ И ИНВЕСТИЦИОНА ПОЛИТИКА	10	- Да ги утврди знаењата за потрошувачката и законитостите поврзани со структурата на потрошувачката; - да ја разбере личната потрошувачка; да ја идентификува јавната потрошувачка (со осврт на Македонија); - да се согледа колку штедат одделни национални економии (избрани земји САД, Јапонија, Франција и Македонија); - да се опише односот меѓу	Се повторува и се објаснува за законитостите поврзани со структурата на потрошувачка и се презентира шематски приказ за личната и јавната потрошувачка со употреба на ЛЦД проектор. Се објаснува и дискутира за тоа колку штедат одделни национални економии (избрани земји САД, Јапонија, Франција и Македонија) и се	<i>1. Економија за IV година</i> Тематска целина: - Потрошувачка, штедење и инвестиции. <i>2. Економија за IV година</i> Со претходната тематска целина.

		<p>потрошувачката, штедењето и инвестициите;</p> <p>- да се согледа знаењето на инвестициите во економскиот раст и развој.</p>	<p>организира групна или тандемска работа на учениците за да се изврши споредба.</p> <p>Се дискутира за односот меѓу потрошувачката, штедењето и инвестициите, како и за значењето на инвестициите за економскиот раст и развој со употреба на графикони, табели и сл. при што се користи стручна литература, списанија, податоци од Интернет и сл.</p>	
<p>4. УЛОГА, КАРАКТЕРИСТИКИ И РАЗВОЈ НА ИНДУСТРИЈАТА, ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И ДРУГИ ОБЛАСТИ НА СТОПАНСТВОТО</p>	<p>8</p>	<p>- Да се запознае со поимот и улогата на индустријата;</p> <p>- да ги идентификува проблемите и перспективите на индустријата во Р. Македонија;</p> <p>- да ја согледа улогата и специфичните карактеристики на земјоделството;</p> <p>- да ги разбере мерките и перспективите за постабилен развој на земјоделството во Р. Македонија;</p> <p>- да ги идентификува другите</p>	<p>Се објаснува и дискутира за поимот и улогата на индустријата.</p> <p>Се презентираат и проследуваат примери од практиката (реални ситуации во нашата земја) за проблемите и перспективите на индустријата во Р. Македонија при што се користи стручна</p>	<p><i>1. Економија за IV година</i></p> <p>Со претходните тематски целини.</p>

		<p>области во стопанството на Р. Македонија; - да ги објасни перспективите за промени во стопанската структура на Р. Македонија.</p>	<p>литература, дневен печат, списанија, Интернет и сл.</p> <p>Се организира, координира и контролира групна или тандемска работа на учениците (по можност) за самостојно определување на перспективите за промени во стопанската структура на Македонија (проектна работа).</p>	
5. НЕВРАБОТЕНОСТ И ИНФЛАЦИЈА	9	<p>- Да ги утврди сознанијата за невработеноста како макроекономски проблем; - да ги класифицира видовите невработеност; а) фрикциона; б) структурна; в) циклична; - да ги согледа трошоците од невработеност;</p> <p>- да ја опише невработеноста и инфлацијата во избрани земји: САД, Франција, Шпанија, Грција и случајот на Македонија.</p>	<p>Се објаснува, дискутира за невработеноста како макроекономски проблем и се презентираат примери од практиката.</p> <p>Се презентира шематски приказ за видовите невработеност.</p> <p>Се презентираат податоци од Интернет, стручната литература и списанија кои можат да бидат собрани и презентирани од учениците</p>	<p><i>1. Економија за IV година</i> Тематска целина: - Невработеност и инфлација</p>

			<p>за трошоците од невработеност.</p> <p>Се организира, координира и контролира групна работа на учениците за невработеноста и инфлацијата во избрани земји: САД, Франција, Шпанија, Грција и случајот на Македонија и се презентираат резултатите и заклучоците од групната работа со употреба на ЛЦД проектор.</p>	
--	--	--	--	--

<p>6. ДРЖАВАТА И СТОПАНСТВОТО</p>	<p>12</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да го објасни значењето и карактеристиките на јавните приходи; - да ги идентификува другите видови јавни приходи (такси, јавни заеми, придонеси, подароци и помош); - да го разбере значењето и карактеристиките на јавните расходи; - да ги опише карактеристиките и значењето на буџетот; - да ги согледа буџетските дефицити во современите економии и нивниот третман во современата економија; - да ги објасни економските циклуси (рецесија и експанзија); - да ги сфати експанзивната и рестриктивната монетарна политика. 	<p>Се објаснува и дискутира за доминантните теории за улогата на државата во стопанството и се споредуваат нивните разлики.</p> <p>Се презентира шематски приказ за другите видови јавни приходи и јавни расходи и се објаснува значењето и карактеристиките на буџетот.</p> <p>Се организира тимска работа на учениците по дадени конкретни примери презентирани од учениците за буџетските дефицити и нивниот третман во современите економии.</p> <p>Се објаснува и дискутира за економските циклуси (рецесија и експанзија), како и за експанзивните и рестриктивни монетарни политики со презентирање на примери од реалниот живот.</p>	<p><i>1. Економија за IV година</i> Тематска целина: - Државата и стопанството.</p> <p><i>2. Економија за III година</i> Тематска целина: - Регулација и дерегулација на стопанските сектори.</p>
--	------------------	---	--	---

<p>7. МЕЃУНАРОДНА ЕКОНОМИЈА</p>	<p>8</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да ги сфати странските директни инвестиции во светот и во Р. Македонија; - да ги идентификува земјите во развој и земјите во транзиција во светската економија; - да го карактеризира надворешно - трговскиот систем и надворешно - трговската политика на Р. Македонија; - да го карактеризира девизниот систем и девизната политика на Р. Македонија; - да го објасни билансот на плаќање (основни поими и биланс на плаќање на Р. Македонија во периодот по осамостојувањето). 	<p>Се презентираат примери од секојдневниот живот во врска со странските директни инвестиции во светот и во Р. Македонија и се развива дискусија со учениците.</p> <p>Се објаснува за специфичностите на надворешно-трговскиот систем и надворешно-трговската политика на Р. Македонија.</p> <p>Се презентира шематски приказ за носителите на надворешно-трговскиот систем надворешно-трговската мрежа на Р. Македонија, како и за инструментите на надворешно-трговскиот систем и надворешно-трговската политика, со употреба на хамер, ЛЦД проектор.</p> <p>Се објаснува и поттикнува</p>	<p><i>1. Економија за IV година</i> Тематска целина: - Меѓународна економија.</p> <p><i>2. Бизнис за III година</i> Тематски целини: - Технологии и бизнисот; - Меѓународен бизнис.</p> <p><i>3. Трговија и трговско работење за III година</i> Тематски целини: - Надворешно-трговски систем и надворешно-трговска политика; - Девизен систем и девизна политика.</p>
--	-----------------	---	--	--

			<p>дискусија за карактеристиките на девизниот систем и девизната политика воопшто и посебно за Р. Македонија.</p> <p>Се објаснува, се поттикнува и се организира групна работа на учениците за валутите и валутниот курс, како и за девизите и девизниот курс.</p> <p>Се презентира и објаснува структура на билансот на плаќање на Р. Македонија во периодот по нејзиното осамостојување, со употреба на ЛЦД проектор.</p>	
--	--	--	---	--

4.2. Наставни методи и активности на учење

За реализација на наставата по наставниот предмет *економија изборен*, согласно со поставените цели на наставниот предмет, како основни *наставни методи* ќе се користат: водење насочена дискусија, демонстрација, играње на улоги, решавање проблеми и симулација на реални ситуации, учење преку сопствено откривање, слободни задачи, тимска настава и сл.

Активности на ученикот: да дискутира, да применува правила и законитости, да набљудува, да слуша, да прибележува, да повторува, да објаснува, да чита, да презентира, да открива во група и независно, да размислува критички, да дава свој суд, да работи домашни задачи.

Активности на наставникот: организира, планира, подготвува настава, дава инструкции за работа, поттикнува на дискусии, објаснува, поставува прашања, оценува и поттикнува на самооценување од страна на учениците, симулира процеси и реални ситуации, презентира.

4.3. Организација и реализација на наставата по предметот

Процесот на учење во наставата, по наставниот предмет *економија изборен*, се изведува преку теоретска настава во училишница каде што учениците ќе стекнуваат, пред сè, когнитивни и афективни компетенции, преку организирани посети на трговски друштва и институции, организирани информативни средби, разговори и дискусии со претставници – стручни лица од практиката, во училиштето или во институциите и трговските друштва, со цел да се интегрираат знаењата и ставовите со практичните умеења на учениците. Наставата по овој наставен предмет се реализира и преку индивидуални домашни задачи, кои може да се изведуваат дома и во училиштето.

Образовните активности по предметот *економија изборен*, се организирани во две полугодија, четири тримесечја и неделен распоред на часовите.

4.4. Наставни средства и помагала

За поуспешна реализација на целите на наставниот предмет *економија изборен*, потребно е да се користи: ТВ, видеорекордер, компјутерска опрема, ЛЦД проектор, публикации, шеми и сл.

Литература потребна за реализација на наставата, како за наставниците така и за учениците е учебник за овој наставен предмет, наставни помошни материјали, стручни списанија, публикации и сл.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето на постигнувањата на учениците се врши преку континуирано следење во текот на учебната година, усно и писмено - преку тестови на знаења за секоја тема одделно, писмените извештаи за реализирани активности на учениците, креативноста, постигнувањата и резултатите од тимската работа, индивидуалните домашни задачи, покажан интерес и активно учество на учениците на часовите.

Во текот на учебната година, учениците се оценуваат со најмалку две оценки за секое полугодие, а се утврдуваат полугодишни и годишни оценки. Доколку ученикот не постигне резултати во реализирањето на конкретните цели на Наставната програма, се постапува според законската регулатива.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Покрај условите пропишани со Законот за средно образование, наставникот треба да ги поседува следниве персонални, професионални и педагошки карактеристики: да го мотивира и да влијае позитивно на ученикот со својот начин на изразување, углед, појава, подготвеност за дополнителна работа, образование, систем на вредности и идеали; да соработува со другите наставници, стручни работници, социјални партнери, стручни институции; да поседува способност за изведување на настава и комуникација со учениците; да поседува способност за примена на современа образовна технологија; да поседува способност за планирање, организирање, воведување новини во наставниот процес, како и способност за професионално и педагошко самообразување; да е комуникативен и креативен.

6.2. Стандард за наставен кадар

Завршени студии по економија, со здобиена педагошко-психолошка и методска подготовка во акредитирани установи.

6.3. Стандард на простор за наставниот предмет

За реализација на Наставната програма по *економија изборен*, ќе се користи училница опремена со наставни средства, помагала и опрема согласно нормативот.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: мај 2002 година

7.3. Состав на работната група:

1. Снежана Димовска, советник, раководител, Биро за развој на образованието, Скопје
2. Д-р Таки Фити, професор, член, Економски факултет, Скопје
3. Трајанка Кушевска, наставник, член, ДСЕПУ „Васил Антевски – Дрен“, Скопје
4. Јагнија Ангеловска, наставник, член, ДСУЕБ „Арсени Јовков“, Скопје
5. Предраг Јакимовски, советник, член, Стопанска комора на Македонија, Скопје

7.3. Датум на превземање: јуни 2015 година

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

8.1. Датум на започнување: 1.09.2015 година

Одобрил:
Директор
Ajshe Selmani

9. ПОТПИС И ДАТУМ НА ДОНЕСУВАЊЕ НА ПРЕЗЕМЕНАТА НАСТАВНА ПРОГРАМА

Преземената наставна програма по **економија изборна** за IV година во економско-правна и трговска струка – образовни профили економски техничар, деловен секретар, техничар за трговија и маркетинг, банкарски техничар, изготвена од Центарот за стручно образование и обука, на предлог на Бирото за развој на образованието ја донесе

Министер,

на ден, 23.07.2015 година, бр.12-12926/1
Скопје

Mr. Abdilaqim Ademi